

**Wyrok z dnia 7 września 1994 r.
I PRN 54/94**

Począwszy od dnia 18 sierpnia 1990 r. w zakładowym systemie wynagradzania można określić kwotowo wysokość składników wynagrodzenia oraz innych świadczeń naliczanych dotychczas w relacji do najniższego wynagrodzenia, albo przyjęć inną podstawę ich wymiaru niż najniższe wynagrodzenie (art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 19 lipca 1990 r. o zmianie ustawy o zasadach tworzenia zakładowych systemów wynagradzania oraz o zmianie niektórych ustaw - Dz. U. Nr 55, poz. 319).

Przewodniczący SSN: Józef Iwulski (sprawozdawca), Sędziowie SN: Janusz Łętowski, Jadwiga Skibińska-Adamowicz,

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 7 września 1994 r. sprawy z powództwa Antoniego R. przeciwko Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa-Gospodarstwu Rolnemu w B. o wynagrodzenie, na skutek rewizji nadzwyczajnej Ministra Pracy i Polityki Socjalnej [...] od wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Bartoszycach z dnia 24 maja 1993 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok w punktach I, II i V i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu-Sądowi Pracy w Bartoszycach do ponownego rozpoznania;

o d d a l i ł rewizję nadzwyczajną w pozostałym zakresie.

Uzasadnienie

Powód Antoni R. wniósł o zasądzenie od Gospodarstwa Rolnego-Skarbu Państwa w B. wyrównania ekwiwalentu pieniężnego za ziemniaki za 1992 r., wyrównania ekwiwalentu za mieszkanie za okres od 1 kwietnia 1991 r. do 31 marca 1993 r. oraz wyrównania dodatku funkcyjnego, które według niego nie zostały wypłacone we właściwej wysokości wskutek "zaniżenia najniższego wynagrodzenia".

Strona pozwana uznała powództwo i w oparciu o nie Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Bartoszycach przyjął, że roszczenia powoda są uzasadnione postanowieniami zakładowej umowy zbiorowej. Wyrokiem z dnia 10 maja 1993 r., [...], Sąd Rejonowy uwzględnił powództwo i zasądził na rzecz powoda kwotę 41.612.600 zł z odsetkami tytułem wyrównania dodatku funkcyjnego, premii i dodatku stażowego, kwotę 7.995.000 zł tytułem wyrównania ekwiwalentu pieniężnego za mieszkanie i kwotę 750.000 zł tytułem wyrównania ekwiwalentu za ziemniaki.

Wyrok ten zaskarżył rewizją nadzwyczajną Minister Pracy i Polityki Socjalnej. Minister zarzucił zaskarżonemu wyrokowi rażące naruszenie prawa, a w szczególności art. 241¹ § 6 w zw. z art. 241⁵ i art. 241¹⁶, 241⁸ w zw. z art. 241¹¹ § 2 kodeksu pracy oraz postanowień art.12 ust. 2 układu zbiorowego pracy dla pracowników państwowych przedsiębiorstw rolnych z dnia 30 marca 1989 r., a także art. 3 i art. 477² § 2 k.p.c. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Skarżący w szczególności zarzucił, że wyliczenie wynagrodzenia powoda opiera się na założeniu, że określone w zakładowej umowie zbiorowej z dnia 28 czerwca 1989 r. stawki wynagrodzenia zasadniczego oraz tzw. pochodne składniki wynagrodzenia (dodatki funkcyjne, dodatki stażowe i nagrody jubileuszowe oraz ekwiwalenty za niekorzystanie z mieszkania zakładowego) powinny być automatycznie podwyższane wraz ze wzrostem najniższego wynagrodzenia pracowników, ustalanego na podstawie art. 79 k.p. przez Radę Ministrów, a następnie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej. Skarżący zarzuca jednak, że zasada taka obowiązywała w pozwanym zakładzie tylko do dnia 31 grudnia 1990 r. Począwszy bowiem od dnia 1 stycznia 1991 r. wszedł w życie protokół dodatkowy nr 6 do zakładowej umowy zbiorowej, w którym ustalono stawkę płacy zasadniczej w najniższej kategorii zaszeregowania na 298.000 zł, najniższe wynagrodzenie jako podstawę ustalenia wysokości odprawy emerytalnej i 120.000 zł jako podstawę pozostałych pochodnych wynagrodzenia zasadniczego.

Od dnia 1 marca 1991 r. wszedł w życie protokół dodatkowy nr 7, w którym określono dokładnie sposób obliczania pochodnych wynagrodzenia zasadniczego. Postanowiono, że dodatki za pracę w porze nocnej oblicza się biorąc pod uwagę kwotę 550.000 zł, a dodatki funkcyjne, ekwiwalenty za mieszkanie, dodatki stażowe i nagrody jubileuszowe za okresy pracy w poprzednich zakładach pracy - kwotę 120.000 zł.

Protokołem dodatkowym nr 8, który wszedł w życie dnia 1 stycznia 1992 r. podwyższono do 150.000 zł podstawę obliczania pochodnych wynagrodzenia zasadniczego oraz ustalono stawkę płacy zasadniczej w najniższej kategorii zaszeregowania na 300.000 zł.

Wreszcie protokołem dodatkowym nr 9 obowiązującym od dnia 1 sierpnia 1992 r. ustalono stawkę w najniższej kategorii zaszeregowania na 380.000 zł, pozostawiając bez zmian podstawę obliczania pochodnych składników wynagrodzenia.

Według skarżącego Sąd, pomijając w ustaleniach wyżej opisane zmiany zakładowej umowy zbiorowej, naruszył obowiązek wszechstronnego zbadania wszystkich istotnych okoliczności sprawy. Zdaniem skarżącego uprawnienie stron zakładowej umowy zbiorowej do jej modyfikacji w wyżej przedstawiony sposób nie może być kwestionowane. Art. 241¹¹ § 1 pkt 2 k.p. w kwestii zasad tworzenia zakładowych systemów wynagradzania przy zawieraniu zakładowej umowy zbiorowej odsyła do odrębnych przepisów, które zawiera ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. o zasadach tworzenia zakładowych systemów wynagradzania. Ustawa ta, w dniu zawarcia zakładowej umowy zbiorowej w pozwanym zakładzie pracy, określała zgodnie z jej art. 11 ust. 2 (jednolity tekst: Dz. U. z 1988 r., Nr 28, poz. 196), że stawka wynagrodzenia zasadniczego w najniższej kategorii zaszeregowania nie może być niższa od najniższego wynagrodzenia, a stosunek stawki najniższego do najwyższego wynagrodzenia nie może być mniejszy niż 1:1,6 dla stanowisk robotniczych i 1:3 dla stanowisk nierobotniczych. Wówczas obowiązującym brzmieniu ustawa ta nakazywała przyjmowanie najniższego wynagrodzenia jako minimalnej podstawy, od której oblicza się pochodne składniki wynagrodzenia zasadniczego, jak dodatki za pracę nadliczbową, nocną, w szkodliwych warunkach, dodatki stażowe i nagrody jubileuszowe. Najniższe wynagrodzenie ustalane przez Radę Ministrów służyło wówczas do budowy tabeli płac zasadniczych i określenia proporcji płacowych.

Skarżący podniósł, że stan prawny uległ w tym zakresie zmianie począwszy od dnia 18 sierpnia 1990 r., tj. z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 19 lipca 1990 r.

zmieniającej ustawę o zasadach tworzenia zakładowych systemów wynagradzania (Dz. U. Nr 55, poz. 319). Zmiana ta polegała w szczególności na zniesieniu zasady, że najniższa stawka płacy zasadniczej nie może być niższa niż najniższe wynagrodzenie. Wynagrodzenie to pozostało jedynie jako minimalna podstawa ustalenia dodatkowego wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych, wynagrodzenia za czas postojów oraz odprawy emerytalnej. Zakłady pracy uzyskały tym samym swobodę w ustalaniu wysokości stawek osobistego zaszeregowania i podstaw obliczania innych składników, bez względu na to, czy zakład pracy był objęty układem zbiorowym pracy. Zdaniem skarżącego z dniem wejścia w życie cytowanej ustawy z dnia 19 lipca 1990 r. najniższe wynagrodzenie zmieniło charakter prawny i stało się rodzajem minimum socjalnego w miejsce dotychczasowego wskaźnika budowy tabel płac. W świetle nowego stanu prawnego zmiany dokonywane w zakładowej umowie zbiorowej w pozwanym zakładzie pracy były dopuszczalne.

Minister Pracy wywodził dalej, że "zarzutu zaniżenia najniższego wynagrodzenia" nie można także opierać na postanowieniach załącznika nr 2 do układu zbiorowego pracy dla pracowników państwowych przedsiębiorstw rolnych z dnia 30 marca 1989 r., które określają minimalną wysokość stawek wynagrodzenia zasadniczego i innych składników wynagrodzenia w procencie najniższego wynagrodzenia. Postanowienia te nie mogą stanowić bezpośredniej podstawy dochodzenia roszczeń pracowniczych. Zgodnie bowiem z art. 12 ust. 2 tego układu zbiorowego zastosowanie w zakładowej umowie zbiorowej postanowień układu zbiorowego dotyczących wynagrodzeń może nastąpić, pod warunkiem posiadania wypracowanych przez zakład środków, zgodnie z zasadą samofinansowania. Według skarżącego układ zbiorowy wyraźnie odsyła do zakładowej umowy zbiorowej jako podstawy formułowania roszczeń pracowniczych. To rozwiązanie jest zgodne z regulacją art. 241⁸ § 2 k.p. Zatem postanowienia załącznika nr 2 do układu zbiorowego mogłyby być stosowane w pozwanym zakładzie pracy wówczas, gdyby zakład posiadał odpowiednie środki na wynagrodzenia.

Minister Pracy wywodził nadto, że postanowienia zakładowej umowy zbiorowej i zmiany w niej dokonane protokołami dodatkowymi zastępują z dniem ich wejścia w życie odpowiednie warunki umów o pracę (art. 241⁷ § 6 w zw. z art. 241⁵ i art. 241¹⁸ k.p.) bez konieczności dokonywania wypowiedzi zmieniających. Naruszenie interesu Rzeczypospolitej Polskiej uzasadniał tym, że Sąd bez dostatecznego ustalenia stanu faktycznego i jego prawnej oceny, poprzestał na uznaniu powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 213 § 2 k.p.c. sąd nie jest związany uznaniem pozwu. Może poprzestać na nim, ale tylko wtedy, gdy znajduje ono uzasadnienie w okolicznościach sprawy. Inaczej mówiąc, jeżeli w okolicznościach sprawy uznanie pozwu budzi wątpliwości, sąd nie może poprzestać na jego przyjęciu. Powinien wówczas przeprowadzić normalne postępowanie dowodowe i dokonać prawnej oceny ustalonego stanu faktycznego.

W niniejszej sprawie uznanie pozwu powinno było wzbudzić wątpliwości Sądu Rejonowego, w szczególności wobec treści zakładowej umowy zbiorowej zawartej w dniu 28 czerwca 1989 r. między dyrektorem Państwowego Przedsiębiorstwa Gospodarki Rolnej w B. a Związkiem Zawodowym pracowników tego Przedsiębiorstwa.

Uznanie pozwu powinno być wątpliwe zwłaszcza w świetle protokołów dodatkowych do tej zakładowej umowy zbiorowej. W dniu 1 stycznia 1991 r. wszedł w życie protokół dodatkowy nr 6, który w pkt 2 stwierdził, że odprawy emerytalne należy liczyć od najniższego wynagrodzenia ustawowego, obowiązującego w danym okresie, a pozostałe pochodne od kwoty 120.000 zł. Od 1 marca 1991 r. obowiązywał protokół dodatkowy nr 7, który ustalał, że odprawy emerytalne należy liczyć od najniższego wynagrodzenia ustawowego obowiązującego w dniu nabycia prawa do tejże odprawy, dodatki za pracę w porze nocnej oraz dodatki za pracę w warunkach szkodliwych od kwoty 550.000 zł, a pozostałe pochodne (dodatki funkcyjne, ekwiwalenty za mieszkanie, za staż pracy w poprzednich zakładach, nagrody jubileuszowe) od kwoty 120.000 zł. Od 1 stycznia 1992 r. wszedł w życie protokół dodatkowy nr 8, który przyjął, że pozostałe pochodne należy obliczać od kwoty 150.000 zł. Wreszcie od 1 sierpnia 1992 r. wszedł w życie protokół dodatkowy nr 9, zgodnie z którym podwyższono najniższą stawkę zaszeregowania, lecz nie zmieniono podstawy naliczania pochodnych wynagrodzenia.

Zasad wynikających z wyżej opisanych protokołów dodatkowych do zakładowej umowy zbiorowej nie uwzględnił Sąd Rejonowy przy obliczeniu należności powoda z tytułu pochodnych składników od jego wynagrodzenia zasadniczego oraz z tytułu ekwiwalentu za mieszkanie. Należności te Sąd obliczał od najniższego wynagrodzenia pracowniczego, uwzględniając wszystkie jego zmiany.

W szczególności przyjmował jako podstawę obliczania tych należności:

- 550.000 zł w okresie od 1 stycznia 1991 r. do 31 marca 1991 r.;
- 605.000 zł w okresie od 1 kwietnia 1991 r. do 30 czerwca 1991 r.;
- 632.400 zł w okresie od 1 lipca 1991 r. do 30 września 1991 r.;
- 652.000 zł w okresie od 1 października 1991 r. do 30 listopada 1991 r.;r.;
- 700.000 zł w okresie od 1 grudnia 1991 r. do 31 grudnia 1991 r.;
- 875.000 zł w okresie od 1 stycznia 1992 r. do 30 kwietnia 1992 r.;
- 1.000.000 zł w okresie od 1 maja 1992 r. do 31 lipca 1992 r.;
- 1.200.000 zł w okresie od 1 sierpnia 1992 r. do 31 sierpnia 1992 r.;
- 1.300.000 zł w okresie od 1 września 1992 r. do 30 września 1992 r.;
- 1.350.000 zł w okresie od 1 października 1992 r. do 31 grudnia 1992 r. oraz
- 1.500 000 zł w okresie od 1 stycznia 1993 r. do 31 marca 1993 r.

Sąd Rejonowy nie uwzględnił postanowienia art. 2 pkt 8 zakładowej umowy zbiorowej, zgodnie z którym przez użyte w umowie określenie "najniższe wynagrodzenie" rozumie się obowiązujące w dniu 1 stycznia danego roku najniższe wynagrodzenie pracowników uspołecznionych zakładów pracy, określone przez Radę Ministrów. Z przepisu tego wynikałoby, że przy obliczaniu pochodnych od wynagrodzenia zasadniczego, jako podstawę przyjmować należało najniższe wynagrodzenie obowiązujące na początku roku kalendarzowego i nie uwzględniać jego zmian w ciągu roku.

Należy w pełni podzielić wywody rewizji nadzwyczajnej co do możliwości ukształtowania po dniu 18 sierpnia 1990 r. podstawy obliczenia pochodnych składników wynagrodzenia w oderwaniu od najniższego wynagrodzenia. W sposób jednoznaczny stanowił o tym art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 19 lipca 1990 r. o zmianie ustawy o zasadach tworzenia zakładowych systemów wynagradzania oraz zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 55, poz. 319) wskazując, że zakładowy system wynagradzania może określić kwotowo wysokość składników wynagrodzenia oraz innych świadczeń naliczanych

dotychczas w relacji do najniższego wynagrodzenia, albo przyjąć inną podstawę ich wymiaru niż najniższe wynagrodzenie. Po tej zmianie ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. o zasadach tworzenia zakładowych systemów wynagradzania (jednolity tekst: Dz. U. z 1990 r., Nr 69, poz. 407) wiąże z najniższym wynagrodzeniem określanym przez Ministra Pracy i Polityki Socjalnej jedynie dodatkowe wynagrodzenie za godziny nadliczbowe, dodatkowe wynagrodzenie za pracę w porze nocnej oraz w warunkach szkodliwych dla zdrowia, szczególnie uciążliwych i niebezpiecznych, wynagrodzenie za czas niezawinionego przez pracownika przestoju oraz odprawę emerytalną (art. 13-15 i 18 ust. 3 tej ustawy). Nie ma natomiast takiego powiązania z innymi pochodnymi składnikami wynagrodzenia. W szczególności dotyczy to dodatku za staż pracy (art. 16 tej ustawy), czy nagrody jubileuszowej (art. 17 tej ustawy). Nie było więc prawnych przeszkód do ustalenia w protokołach dodatkowych innych podstaw obliczania pochodnych składników wynagrodzenia.

Należy jednak zwrócić uwagę na to, że zgodnie z art. 25 ust. 2 cyt. ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. jeżeli zakład pracy, tak jak strona pozwana, jest objęty układem zbiorowym pracy, to do zakładowej umowy zbiorowej, określającej zakładowy system wynagradzania, stosuje się art. 6 ust. 6 ustawy. Oznacza to, że zmiana porozumienia zawierającego zakładowy system wynagradzania, o ile porozumienie tak stanowi, może nastąpić w protokole dodatkowym bez uzyskania pozytywnej opinii rady pracowniczej i pozytywnej opinii ogólnego zebrania pracowników (delegatów), ale tylko w zakresie zmian polegających na podwyższeniu wysokości ustalonych w porozumieniu składników wynagrodzenia. W materiale dowodowym sprawy nie występują dowody pozwalające na stwierdzenie, czy powyższe wymogi zostały spełnione.

Ostatecznie należy stwierdzić, że w przeważającej części rewizja nadzwyczajna jest uzasadniona, gdyż Sąd Rejonowy poprzestając na uznaniu pozwu, w sytuacji, gdy budził on wątpliwości w okolicznościach sprawy, nie wyjaśnił wszystkich istotnych faktów, niezbędnych dla jej rozstrzygnięcia. Dotyczy to roszczeń powoda o pochodne składniki wynagrodzenia (dodatek stażowy, funkcyjny i premie) oraz o ekwiwalent za mieszkanie. W tym zakresie (pkt I, II i V) zaskarżony wyrok podlegał więc na zasadzie art. 422 § 2 k.p.c. uchyleniu a sprawa przekazaniu do ponownego rozpoznania. Uwzględnieniu rewizji nadzwyczajnej nie stało na przeszkodzie przekroczenie terminu sześciu miesięcy z art. 421 § 2 k.p.c., gdyż zaskarżony wyrok jako wydany bez dostatecznego wyjaśnienia istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności, narusza także interes Rzeczypospolitej Polskiej. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy przede wszystkim uzupełni postępowanie dowodowe w zakresie spełnienia przesłanek do skutecznej zmiany treści zakładowej umowy zbiorowej protokołami dodatkowymi, a następnie dokona prawnej oceny ustalonego stanu faktycznego z uwzględnieniem wyżej wskazanych ocen.

Rewizja nadzwyczajna zaskarżyła wyrok Sądu Rejonowego w całości. Nie zawierała jednak żadnych zarzutów w stosunku do uwzględnienia roszczenia o wyrównanie ekwiwalentu za ziemniaki (pkt III). Na rozprawie przed Sądem Najwyższym pełnomocnicy strony pozwanej oświadczyli, że nie kwestionują zasądzenia na rzecz powoda z tego tytułu kwoty 750.000 zł. Sąd Najwyższy nie dopatrył się nieprawidłowości w zasądzeniu tej kwoty. Wobec tego w części skarżącej zasądzenie na rzecz powoda wyrównania z tytułu ekwiwalentu za ziemniaki rewizja nadzwyczajna została oddalona na zasadzie art. 421 § 1 k.p.c.

=====